

een nog al plaatselijke kleur en zoo zou het den schijn kunnen hebben, alsof ze het op bepaalde predikanten gemunt hadden.

Dat bedoelen ze natuurlijk niet. Maar daarom is het ook beter, dat we deze zaak wat algemeen houden.

Zij merken dan aan, dat de vermoedheid in de Kerst- en Nieuwjaarspreek bij sommige predikanten toch niet zoo heel groot kan zijn, omdat zij in die dagen zelfs nog in vacante kerken preeken.

Dat laatste behoeven deze immers niet te doen? En tusschen de regels leest men dan, dat deze scrijventen onze voorstelling toch minstens lichtelijk overdreven achten.

De feiten, welke zij aanvoeren, laten zich niet weerspreken.

Indertijd heeft men de opgaven der predikanten in verschillende Kerkhodes slechts na te gaan om te zien, dat hier en daar predikanten nog een tiende of een elfde beurt in die drukke dagen vervullen.

Maar hoe draagt zich dit in den regel toe? Als bekend mag ondersteld, dat het getal vacante kerken zeer groot is.

Het is voor deze heel moeilijk voor de feestdagen een dienaar des Woords te krijgen.

Geven op andere Zondagen kerken haar dienaren nog wel verlof om elders hulp te verleen, juist op die dagen houden zij ze vast.

Het aantal emiriti en candidaten is op verre na niet toereikend om in de behoeften der vacante kerken te voorzien.

Nu valt het voor die laatste niet mee om acht of negenmaal achter elkaar leedienst te hebben.

Kunnen zij er op een gewonen Zondag zich nog mee verzoenen, op zulke hoogtijden verlangt men toch maar eigenlijke prediking.

Men klopt dan aan bij predikanten van naburige kerken om toch een middagdienst of zoo vervuld te krijgen.

Ziet de predikant er tegen op, dan moet men de afgevaardigden maar eens hooren pleiten. Zij blijven aandringen.

En het kan niet anders, of de predikant moet met zoo'n kerk wel medelijden hebben.

Het eind van het lied is dan, dat hij met de broeders afsprekt: probeer het nog eens daar of daar en wanneer ge niet klaar komt, dan zal ik u helpen.

Of dat hij zich maar aanstonds gewonnen geeft. Mag men nu zeggen: omdat zoo'n predikant, door medelijden bewogen, een andere kerk nog een dienst bewijst, zal het met die vermoedheid nog wel schikken?

Zal de landbouwer redeneeren: zoolang mijn paard er nog niet dood bij neervalt, kan hij nog wel een vrachttje trekken?

Hoe zou men oordeelen over een arbeidsweigering op deze basis b.v.: zoolang een werkmans nog kracht over heeft om zijn medelijden met de daad te toonen, om een liefdedienst te bewijzen, kan hij gerekend worden de grens der vermoedheid nog niet te hebben bereikt?

Als een waar altruïsme in onze kerken gevonden wordt, zullen zij veel eer redeneeren: omdat er zoo veel kerken minder bevoorrecht zijn dan wij en deze toch ook geholpen moeten worden, zullen wij onze dienaren des te meer ontlasten in die dagen.

Dat is een meer christelijk standpunt. Vooral zoeken men achter dat waarnemen van een liefdebeurt geen financiële kwestie.

Er zijn menschen, die alles herleiden tot centen. Laat men toch meer oog hebben voor hogere factoren.

Ik geloof ook niet, dat onze kerken over het geheel in deze onwillig zijn.

Het moest eens uitgesproken worden, hoe in die dagen de predikanten gewoonlijk te zwaar worden belast.

Dat zal voor vele genoeg zijn om te trachten verbetering aan te brengen.

Zij zullen den moed hebben om in deze met de gewone sleur te breken.

Al worden onze kerken hierdoor ontegenzeggelijk voor moeilijkheden geplaatst, ze staan hierin toch niet voor haar proefstuk.

HEPP.

WIJSBEGEERTE.

In de school der wijsbegeerte.

XII.

Het begrip van de wijsbegeerte.

De nadenkende lezer (ik bedoel: hoorder) zal mij wellicht beschuldigen van onredelijke behandeling der stof, omdat ik pas in het 12de artikel een begin maak met de beantwoording van de vraag: Wat is wijsbegeerte?

Mag men praten over dingen, zonder vooraf te zeggen wat ze zijn?

Tot verdediging van mijn methode stel ik twee opmerkingen.

Vooreerst, dat ik in deze artikelen niet een soort akademischen cursus geef aan menschen, die getoepen worden van het vak der wijsbegeerte een wetenschappelijke studie te maken.

Dit zou te onpas zijn in een „populair“ weekblad als „De Reformatie“, en alleen thuis hooren in een deskundig tijdschrift voor wijsbegeerte.

Het doel van deze artikelen moet zijn, in de wijsgeerige kennis, die voor den ontwikkelenden christen van dezen tijd noodzakelijk is, geestelijk en opvoedkundig getypeerd onderwijs te geven, en daartoe moest ik vooraf de gewenschte geestelijke belangstelling voor het onderwerp op temperatuur brengen.

En in de tweede plaats wil ik zeggen, dat een onderzoek naar het begrip en de taak van de wijsbegeerte volstrekt niet beschouwd moet worden als een gemakkelijk afgedaan inleidinkje tot de wijsbegeerte, maar wel degelijk moet gerekend worden te behooren tot het wijsgeerig denkwerk zelf.

Tot de meest moeilijke en gewichtige vraagstukken van de wijsbegeerte hoort het vraagstuk van het begrip filosofie.

Wanneer iemand goed begrijpt en duidelijk zegt, kan wat wijsbegeerte is, is hij reeds een wijsgeertje, waarvoor men respect moet hebben.

Misschien klinkt het betachelijk en onteerend voor de groote zaak, waarmee wij ons hier bezig houden, maar toch moet het gezegd: Nu, na vijftieng eeuwen beoefening van de wijsbegeerte, door de meest excellente en begaafde peins-worstelaars, is men het over het eigenlijke begrip, de taak en het doel, van de wijsbegeerte nog niet eens kunnen worden.

Wie in een woordenboek van filosofische begrippen (als b.v. het up-to-date bijgewerkte, drie-deelige, woordenboek van Rudolf Eisler) het artikel filosofie opslaat, deinst een oogenblik verijstend terug bij het zien van de verwarrende veelheid van antwoorden, die door de Aréopagieten der wijsbegeerte in den loop der tijden op de schijnbaar onnozele vraag naar het begrip van dit vak gegeven is.

Het is haast ondoenlijk twee mannetjes te vinden, die precies eenstemmig antwoorden.

Eik vogeltje piept zijn eigen lied, naardat het „gestemd“ is.

Men heeft wijsbegeerte genoemd de kunst van het denken, bespiegeling, wetenschap, religie.

Men heeft wijsbegeerte betoekend tot het enkele vak van ken-theorie (onderzoek naar de wetten van het denken), maar ook beschouwd als de wetenschap, die alle wetenschappen tot één maakt.

Het is echter niet noodig een historisch overzicht van deze hoogst interessante en leerzame begripsbeschrijvingen voorop te doen gaan.

We kiezen een eenvoudigen weg.

We beginnen bij het Nederlandsche woord: wijsbegeerte.

Bolland heeft eens gezegd, dat geen taal zich zoo goed leent tot wijsgeerige bepaling en redeneering als de Nederlandsche taal. Dit zegt wat in den mond van een man, die onze taal heeft gekend en gekneet als weinigen, die als niemand anders de schatten van ons Hollandsch heeft dienstbaar gemaakt aan de meest verfijnde en hoogvluchtige bespiegelingen.

Het klinkt, na hetgeen wij opgemerkt hebben over het onwijsgeerig karakter en de povere denkvruchten van de Nederlandsche volksziel, bevreemdend, te vernemen, dat onze taal bij uitstek geschikt is voor wijsgeerig denken.

En toch is het niet onbegrijpelijk.

In de wijsbegeerte zijn twee dingen noodig: fantasie en klaarheid.

Van het eerste artikel bezitten wij, Hollanders, weinig.

Maar in klaarheid staan wij bij geen ander volk achter.

Wij zijn volgens het oordeel van professor Mennes, het nuchterste, en dus minst nevelachtige, van alle Germaansche volken.

En Camille Huysmans heeft van ons gezegd: „De Hollander bemint niet de groote lijn, maar de distinctie“.

Distinctie beteekent: onderscheiding, zuivergrens- en begripsbepaling. — juist wat voor de wijsbegeerte het éerst noodige is.

Wij, Hollanders, zijn meesters in de schepping van het juiste woord, van den rechten naam.

In dezen zijn we oorspronkelijk.

Welk volk heeft (en gebruikt!) als wij, een eigen woord voor muziek: de toonkunst?

En wat is het een treffend woord!

En welk volk heeft (en gebruikt!) een eigen woord voor filosofie: de wijsbegeerte?

Ook een goed woord, een naam, die tegelijk omschrijving is.

Laat ons dezen naam eens nauwkeurig bekijken, en de poging wagen er de gewenschte begripsbepaling uit af te leiden.

Overeenstemming tusschen het uitheemsche woord filosofie en het Hollandsche woord wijsbegeerte bestaat er in dit opzicht, dat beiden het woord wijsheid bevatten.

Het Grieksche woord filosofie luidt, letterlijk vertaald, wijsheidsliefde.

Nu is wijsheid iets anders dan wetenschap.

Alle wijsheid is wetenschap, maar niet alle wetenschap is wijsheid.

Een wijs mensch weet, maar niet door het weten alleen is hij wijs.

Wijsheid is een ding, dat in geen school wordt geleerd.

Wijsheid is, evenals kunst, de vrucht van een gave.

Anders zouden er geen „wijze kinderen“ zijn.

Wanneer noemt men een kind wijs?

Niet wanneer het veel weet, maar als het verstandig denkt; over de levensverschijnselen, die het ontmoet, nadenkt, en er, op zijn manier, een goed oordeel over uitspreekt.

Bij de wijsheid komt het niet aan op den omvang van het weten, maar op het gebruik van het weten.

Wijsheid is dus een hooger begrip dan wetenschap, niet alleen, omdat ze zich veelal bemoeit met hooger dingen, maar omdat ze het weten en het gewetene, wil voor een hooger doel.

In één woord gezegd: bij de wijsheid is de instrumentale factor het verstand, maar de stuwende kracht het hart.

Ge ziet het in de Schrift, waar (in Oosterschen trant) het woord wijsheid zoo goed als geheel geannexeerd wordt voor zedelijke doelen.

De wijsheid roept tot de slechten (onervarenen): verstaat kloekzinnigheid, — en zegt tot de zotten: verstaat met het hart.

De Schrift zegt, dat de vreeze des Heeren het beginsel der wijsheid is.

En de vrucht der wijsheid?

Wie de wijsheid vindt, vindt het leven, en wie haar haat, heeft den dood lief.

Nu verliezen wij niet uit het oog, dat in de Schrift de wijsheid in de diepste kern een religieus begrip is, maar toch moeten we de begripschaakering, die de Schrift aan het woord geeft, overbrengen op ons terrein, om tot een juiste begripsbepaling te komen.

En dan zeggen we: Wijsheid is een zaak, waarmee de geheele ziel van den mensch bemoeid is. De aandrift tot de wijsheid ontwaakt uit de ziel, en het doel der wijsheid is de opvoeding der ziel.

.

In één opzicht zijn dus de vreeze en de Hollandsche benaming eensluidend.

Misschien zou men nog een verschilpunt kunnen maken in dit opzicht, dat wij niet spreken van wijsheids-begeerte, maar van wijs-begeerte, doch dit verschil is geen onderscheid (dat is afgrenzing), en bovendien is het heel goed mogelijk, dat bij ons het woord wijs een afkorting van wijsheid is.

Maar let nu op het woord begeerte.

Dit is iets anders dan liefde.

Overeenstemming is er tusschen deze beide woorden in negatieve zin, namelijk, dat ze geen van beiden iets bevatten, dat op heizit of eigendom betrekking heeft.

Noch de filosoof, noch de wijsgeer, verklaren, door hun naam, dat zij de wijsheid deelachtig zijn. Ze spreken heel bescheiden, — de één, dat hij de wijsheid liefheeft, de ander, dat hij ze begeert.

Maar overeenstemming is er ook in positieven zin, en wel, dat in beide woorden de gedachte ligt, die zuiver met het bovenbepaalde wijsheidsbegrip overeenstemt, namelijk dat de mensch zich tegenover de wijsheid plaatst met zijn hart.

Beide, liefhebben en begeeren, zijn een kwestie, niet van het intellect, maar van de interne krachten der ziel.

Maar let nu op het onderscheid.

Begeerte schijnt iets zwakkers en soberders te zijn dan liefde.

In werkelijkheid is het sterker.

Er is wel liefde zonder begeerte, bijvoorbeeld de liefde der bewondering.

Goethe heeft gezegd: „De sterren, die begéert men niet“.

Maar er is geen begeerte zonder liefde. Men kan niet begéeren wat men niet bemint.

Want begeerte is de wil tot vereeniging, tot duurzaam bezit.

Daarom wordt aan de vrouw gezegd: „Tot uwen man zal uwe begeerte zijn“.

Dus is de wijsgeer de man, die niet rust, vóór hij heeft wat hij liefheeft.

Wij kunnen met onze Hollandsche begripsbeschrijving tevreden zijn.

Ze is heel sober, maar juist.

En we trekken er deze redelijke slotsom uit, dat iemand een geleerde kan wezen, zonder een wijsgeer te zijn.

Maar ook, dat iemand een wijsgeer kan zijn, zonder veel wetenschappelijke bagage mee te dragen op zijn levensweg.

Wijsgeer is niet de man, die angstig en luttig pompt voor zijn examen, en straks de strikt noodzakelijke kennis paraat houdt voor zijn praktijk.

Wijsgeer is ook niet de man, die de kameren van zijn hersens gemaakt heeft tot een warenhuis of een bibliotheek.

Maar wijsgeer is de mensch, die al zijn vermogens (natuurlijk ook het wetenschappelijk denkvermogen) gebruikt om wijs te worden, dat wil zeggen, door het begrijpen der dingen ten volle mensch te zijn, en te komen tot wat Dr Gunning (in een schitterende essay over Spinoza) noemde de eenheid des levens.

B. W.